

ધોરણ-૫ ના વિદ્યાર્થીઓના ગુજરાતી વિષયના લર્ન વીટા એનીમેશન કાર્યક્રમ દ્વારા સ્વ-અધ્યયનની અસરકારકતાનો અભ્યાસ

ડૉ. રોહિત સી. પટેલ

લેક્ચરર, જિલ્લા શિક્ષણ અને તાલીમ ભવન નવસારી
Mo. 97262 69847 Email:- rohit_rcp@yahoo.com

શિક્ષણ જગતમાં નીતનવીન ફેરફારો આવતા રહ્યા છે. રોજબરોજ કંઈકને કંઈક નવું ઈનોવેશન થતું રહેતું હોય છે. વર્તમાન સમયમાં દુનિયામાં ધરખમ ફેરફારો અનેક ક્ષેત્રોમાં થઈ રહ્યા છે. કમ્પ્યુટરની શોધે અને ટેકનોલોજી એ તો આ વિશ્વને નાનકડો ખંડ જ બનાવી દીધો છે. શિક્ષણક્ષેત્રમાં પણ અભ્યાસક્રમો, સાધનો, શાળાઓ સ્થળો વગેરેમાં પણ ફેરફારો જોવા મળી રહ્યા છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયથી આજ દિન સુધીનું શિક્ષણ એક જ સ્વરૂપનું રહેવા પામ્યું છે. અધ્યયન-અધ્યાપનની એક જ પ્રથા જોવા મળે છે. આજે પણ શિક્ષણમાં આટલા મોટા ફેરફારો થયા છતાં મોટા ભાગની શાળા-મહાશાળાઓમાં અધ્યાપનકાર્ય કથન પદ્ધતિ દ્વારા જ થઈ રહ્યું છે. પરિણામ સ્વરૂપ શિક્ષણની ફલશ્રુતિ જે મળવી જોઈએ તે મળી રહી નથી.

વર્તમાન સમયની માંગ છે કે શિક્ષક-વિદ્યાર્થીઓ સક્રિય રહી સ્વ-અધ્યયન કરી શકે તેવી શિક્ષણ પ્રક્રિયા અપનાવી જ રહી. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખી સંશોધકે ધોરણ ૫ ના વિદ્યાર્થીઓના ગુજરાતી વિષયના એનીમેશન કાર્યક્રમ દ્વારા સ્વ-અધ્યયનની અસરકારકતાનો અભ્યાસ વિષય પર સંશોધન હાથ ધાર્યું હતું.

સમસ્યાકથન

પ્રસ્તુત સંશોધનની સમસ્યા નીચે મુજબ હતી.

ધોરણ ૫ ના વિદ્યાર્થીઓના ગુજરાતી વિષયના લર્ન વીટા એનીમેશન કાર્યક્રમ દ્વારા સ્વ-અધ્યયનની અસરકારકતાનો અભ્યાસ

સંશોધનના હેતુઓ

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુઓ નીચે મુજબ હતા.

૧. ધોરણ-૫ ના ગુજરાતી વિષયના લર્ન વીટા એનીમેશન કાર્યક્રમ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના સ્વ-અધ્યયનની અસરકારકતા ચકાસવી.

૨. પ્રાયોગિક જૂથ અને નિયંત્રણ જૂથના સરાસરી પ્રાપ્તિનો તુલના કરવી.

૩. લર્ન વીટા એનીમેશન કાર્યક્રમ પર જાતીયતાની અસરકારકતા ચકાસવી.

સંશોધનની ઉત્કલ્પનાઓ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નીચે મુજબની ઉત્કલ્પનાઓની રચવામાં આવેલ હતી.

૧. પ્રાયોગિક જૂથના અને નિયંત્રિત જૂથના વિદ્યાર્થીઓના ઉત્તર કસોટીના સરાસરી પ્રાપ્તિઓ વચ્ચે કોઈ અર્થસૂચક તફાવત જોવા મળશે નહિ.
૨. પ્રાયોગિક જૂથના કુમારો અને કન્યાઓના ઉત્તર કસોટીના સરાસરી પ્રાપ્તિઓ વચ્ચે કોઈ અર્થસૂચક તફાવત જોવા મળશે નહિ.
૩. પ્રાયોગિક જૂથના વિદ્યાર્થીઓના પૂર્વ કસોટી અને ઉત્તર કસોટીના સરાસરી પ્રાપ્તિઓ વચ્ચે કોઈ અર્થસૂચક તફાવત જોવા મળશે નહિ.
૪. પ્રાથમિક શાળાના પ્રાયોગિક જૂથના અને નિયંત્રિત જૂથના વિદ્યાર્થીઓના લઘુકોના સરાસરીઓ વચ્ચે કોઈ અર્થસૂચક તફાવત નહીં હોય.
૫. પ્રાથમિક શાળાના પ્રાયોગિક જૂથના કુમારો અને કન્યાઓના લઘુકોના વચ્ચે કોઈ અર્થસૂચક તફાવત નહીં હોય.

સંશોધનનું મહત્વ

પ્રસ્તુત સંશોધનનું મહત્વ નીચે મુજબ છે.

૧. ગુજરાતી વિષયમાં લર્ન વીટા એનીમેશન કાર્યક્રમ દ્વારા સ્વ અધ્યયનની અસરકારકતા પ્રસ્તુત સંશોધન દ્વારા જાણી શકાય.
૨. પ્રસ્તુત સંશોધન દ્વારા પ્રણાલિકાગત શિક્ષણ પદ્ધતિ અને સ્વ-અધ્યયન દ્વારા થતા શિક્ષણ વચ્ચે શો ભેદ પડે છે. તેનો ખ્યાલ આવ્યો હતો.
૩. આ પદ્ધતિના પરિણામો અન્ય વિષયોના અધ્યયન અધ્યાપન કાર્યમાં મદદરૂપ બનશે. સ્વ-અધ્યયન કાર્યક્રમ અન્ય ધોરણોમાં, અન્ય વિષયો માટેના અધ્યયન માટે પણ તેનો ફળદાયી ઉપયોગ કરી શકાશે.
૪. વિદ્યાર્થીઓની સિદ્ધિ કક્ષાઓના સુધારા-વધારા કરવા માટેની જરૂરી દિશા-સૂઝ અને માર્ગદર્શન પ્રસ્તુત સંશોધન દ્વારા મળી રહેશે.

સંશોધનનું સીમાંકન

૧. પ્રસ્તુત સંશોધન નવસારી જિલ્લાની પ્રાથમિક શાળાઓ પૈકી એક પ્રાથમિક શાળાઓ પૂરતું જ સીમિત હતું.
૨. પ્રસ્તુત સંશોધન ધોરણ-૫ ના ગુજરાતી વિષય પૂરતું જ સીમિત હતું.
૩. સંશોધનમાં માહિતી એકત્રિત માટે સ્વ-રચિત કસોટીનો જ ઉપયોગ કરવામાં આવેલ હતો.

સંશોધનની પદ્ધતિ

પ્રસ્તુત સંશોધન પ્રાયોગિક પદ્ધતિએ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું. પ્રાયોગિક સંશોધનો માટેની વિવિધ પ્રાયોગિક યોજનાઓમાંથી પ્રસ્તુત સંશોધનના વિષયને ધ્યાનમાં રાખીને સંશોધકે પ્રસ્તુત પ્રાયોગિક સંશોધન માટે પ્રાયોગિક-નિયંત્રિત જૂથ-પૂર્વકસોટી-ઉત્તરકસોટી પસંદ કરી હતી.

વ્યાપવિશ્વ અને નમુનો

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નવસારી જિલ્લાની જિલ્લા પંચાયત સંચાલિત ગુજરાતી માધ્યમની પ્રાથમિક શાળાઓના વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮ માં ધોરણ-૫ માં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ પ્રસ્તુત સંશોધનનું વ્યાપવિશ્વ હતું.

જિલ્લા પંચાયત સંચાલિત કુલ ૭૩૯ પ્રાથમિક શાળાઓમાં યાદચ્છિક સંખ્યા ડરીકોઠાની મદદથી વિજલપોર પ્રાથમિક શાળાની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં યાદચ્છિક ઝૂમખા નમૂનાએ પદ્ધતિએ ધોરણ-૫ ના કુલ ૬૪ વિદ્યાર્થીઓનો નમૂનામાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

સંશોધનમાં સમાવિષ્ટ ચલો

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નીચે મુજબ ચલોનું વર્ગીકરણ કરવામાં આવેલ હતું.

સ્વતંત્ર ચલ - શિક્ષણ પદ્ધતિ (અ) લર્ન વીટા સોફ્ટવેર દ્વારા સ્વ-અધ્યયન (બ) રૂઢિગત શિક્ષણ પદ્ધતિ.

પરતંત્ર ચલ-ઉત્તર કસોટીના પ્રાપ્તકો, અંકુશિત ચલ-વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા, પરિવર્તક ચલ-જાતીયતા-કુમાર-કન્યા

ઉપકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં માહિતી એકત્રિકરણ કરવા માટે સૌ પ્રથમ એક લક્ષ્ય કસોટીની રચના કરવામાં આવી હતી. આ લક્ષ્ય કસોટીનો ઉપયોગ પૂર્વ કસોટી અને ઉત્તર કસોટી તરીકે કરવામાં આવ્યો હતો.. આ કસોટી કુલ ૪૦ ગુણની હતી. જેમાં વસ્તુલક્ષી પ્રકારના પ્રશ્નોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

પ્રયોગની રૂપરેખા અને અમલીકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નીચે મુજબની પ્રયોગની વિધિની રચના કરી તેનું અમલીકરણ કરવામાં આવેલ હતું.

પ્રયોગવિધિની રૂપરેખા

ક્રમ	પ્રાયોગિક જૂથ		નિયંત્રિત જૂથ	
	વિગત	સમય (મિનિટ)	વિગત	સમય (મિનિટ)
૧	પૂર્વ કસોટી	૫૦	પૂર્વ કસોટી	૫૦

૨	લર્ન વીટા કાર્યક્રમ દ્વારા સ્વ અધ્યયન(દરરોજ ૧ તાસ)	૩૫૦	ગુજરાતી વિષયના શિક્ષક દ્વારા શિક્ષણ	૩૫૦
૩	ઉત્તર કસોટી	૫૦	ઉત્તર કસોટી	૫૦
	કુલ	૪૫૦		૪૫૦

પ્રયોગનું અમલીકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સૌપ્રથમ ધોરણ ૫ ના બે વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓના પ્રાયોગિક જૂથ અને નિયંત્રિત જૂથ એમ બે જૂથ પાડવામાં આવ્યા હતા. બંને જૂથોને ૪૦ ગુણની પૂર્વ કસોટી આપવામાં આવી હતી. ત્યાર બાદ પ્રાયોગિક જૂથના વિદ્યાર્થીઓને લર્ન વીટા કાર્યક્રમ ચલાવવા માટે સમજ આપવામાં આવી. કાર્યક્રમની સમજ આપ્યા બાદ વિદ્યાર્થીઓને ગુજરાતી વિષયના બે પ્રકરણ લર્ન વીટા કાર્યક્રમ દ્વારા દરરોજ એક તાસ સ્વ અધ્યયન કરાવવામાં આવ્યું. નિયંત્રિત જૂથને શાળાના ગુજરાતી વિષયના શિક્ષક દ્વારા અધ્યાપન કરાવાયું. પ્રસ્તુત અધ્યયન અને અધ્યાપન કાર્ય કુલ ૧૦ તાસમાં કરવામાં આવ્યું હતું. અંતે બંને જૂથના વિદ્યાર્થીઓને અગાઉ જે પૂર્વ કસોટી આપી હતી તેને જ ઉત્તર કસોટી તરીકે આપવામાં આવી હતી.

માહિતી એકત્રિતકરણની રીત

સંશોધન માટે જરૂરી માહિતી એકત્રિત કરવા માટે રચેલ લક્ષ્ય કસોટીનો સૌ પ્રથમ પૂર્વ કસોટી તરીકે ઉપયોગ કર્યા બાદ પ્રયોગવિધિનું અમલીકરણ કર્યા બાદ લક્ષ્ય કસોટીને ઉત્તર કસોટી તરીકે આપીને સંશોધન માટે જરૂરી આંકડાકીય માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવેલ હતી.

અંકશાસ્ત્રીય પૃથકકરણની રીત

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પ્રાપ્ત કરેલ માહિતીનું સરાસરી, પ્રમાણ વિચલન, ત - કસોટીની મદદથી અંકશાસ્ત્રીય પૃથકકરણ કરવામાં આવેલ હતું.

સંશોધનના તારણો

પ્રસ્તુત સંશોધનના તારણો નીચે મુજબ હતા.

૧. ધોરણ ૫ ના ગુજરાતી વિષયના ઉત્તર કસોટીના સંદર્ભે પ્રાયોગિક જૂથ અને નિયંત્રિત જૂથના વિદ્યાર્થીઓની સરાસરીઓ વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. નિયંત્રિત જૂથ કરતાં પ્રાયોગિક જૂથના વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી વધુ હતી. એટલે કે પ્રયોગ સફળ રહ્યો.
૨. પ્રયોગ પર જાતીયતાની કોઈ અસર જોવા મળેલ ન હતી.
૩. ધોરણ ૫ ના ગુજરાતી વિષયના પ્રાયોગિક જૂથના પૂર્વ કસોટી અને ઉત્તર કસોટીના સરાસરી પ્રાપ્તિકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. અર્થાત પ્રાયોગિક જૂથ પર પ્રયોગની અસર જોવા મળી હતી.

- જ. ધોરણ પ ના ગુજરાતી વિષયના લઘ્વિધ્યાઓના સંદર્ભે પ્રાયોગિક જૂથ અને નિયંત્રિત જૂથના વિદ્યાર્થીઓની સરાસરીઓ વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. નિયંત્રિત જૂથ કરતાં પ્રાયોગિક જૂથના વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી ઉંચી હતી. ટૂંકમાં પ્રયોગ સફળ રહ્યો.
- પ. પ્રાયોગિક જૂથના કુમારો અને કન્યાઓના લઘ્વિધ્યાઓના પ્રાપ્તિઓની સરાસરીમાં કોઈ સાર્થક તફાવત ન હતો.. પ્રયોગ પર જાતીયતાની કોઈ અસર જોવા મળેલ ન હતી.

સંશોધનના ફલિતાર્થો

પ્રસ્તુત સંશોધનના ફલિતાર્થો નીચે મુજબ પ્રાપ્ત થયા હતા.

૧. વિદ્યાર્થીઓને કોઈ પણ રસપ્રદ લાગતો ન હોય તો તેના માટે લર્ન વીટા દ્વારા દ્વારા સ્વ-અધ્યયન કરાવવું જોઈએ જેથી વિષયવસ્તુ સરળ બનાવી શકાય છે.
૨. વિદ્યાર્થીઓના કુરસદના સમયનો સદ્ઉપયોગ કરવા માટે લર્ન વીટા દ્વારા દ્વારા સ્વ-અધ્યયન કરાવવાથી સમયનો સદ્ઉપયોગ કરી શકાય.
૩. શિક્ષકની ગેર હાજરીમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે પ્રસ્તુત કાર્યક્રમ ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડશે.
- જ. વિદ્યાર્થીઓ શાળા ઉપરાંતના સમય દરમિયાન પણ અધ્યયન કરી શકે છે.
- પ. વિદ્યાર્થીઓના રસરૂચિને અનુરૂપ અધ્યયન કરાવી શકાય છે.

સમાપન

પ્રસ્તુત સંશોધન દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના રસ ક્ષેત્રને પોશવા માટે તેમ જ અધતન ટેકનોલોજીનો શિક્ષણમાં ઉપયોગ કરવા માટે મહત્વનું માર્ગદર્શકરૂપ બની રહેશે. વિદ્યાર્થીઓના રસના ક્ષેત્રને ધ્યાનમાં રાખીને અધ્યયન માટે તેમ જ તેમના કુરસદના સમયનો સદ્ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો તે જાણવા-સમજવા માટે પ્રસ્તુત સંશોધન મહત્વનું પથદર્શક બની રહેશે.

સંદર્ભ સૂચિ

- દેસાઈ, હરિભાઈ જી. અને ત્રિવેદી, મનુભાઈ ડી. ૧૯૮૨. શૈક્ષણિક સંશોધનની રૂપરેખા. રાજકોટ: સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી. ગુજરાત રાજ્ય.
- દેસાઈ, એચ. જી., કે.જી. ૧૯૯૭. સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ. અમદાવાદ: યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય.
- શાહ, દિપીકા. ૨૦૦૪. શૈક્ષણિક સંશોધન. અમદાવાદ: યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય.